

tumaan. On kuitenkin mahdollista, että kirje on voitu lukea ääneen julkisesti, jos otetaan huomioon pitkät ”ohjelmavälit”, joiden aikana osallistujat odottivat kokouksen valtuuskuntia. Kyrilloksen kolmannen kirjeen asemasta todistavat myös 451 Khalkedonin kirkolliskokouksen *actat*, joiden tutkimuksessa muun muassa Michael Gaddis on todennut, ettei kyseistä kirjettä laskettu siellä yhdeksi Kyrilloksen konsiliaarisista kirjeistä.

Price ja Graumann kokoavat asiakirjat teokseensa eri järjestykseen kuin missä ne ovat päälähteessä *Acta Conciliorum Oecumenicorum* (ACO), joka noudattaa muinaisten lähteiden summittaista sarjaa eikä tapahtumien varsinaista aikajanaa. Tästä johtuen perusteellista johdantolukua seuraavat hakemistoviitteet alkuperäisiin dokumentteihin eivät noudata johdonmukaista numerojärjestystä. Jokaisen Pricen ja Graumannin teoksen lukijan on kuitenkin tiedostettava, ettei kenelläkään antiikin henkilöllä taikka edes nykyajan tutkijalla ole asiakirjojen tarkka valikoima ja järjestys tiedossa. Siispä tutkijoiden ja akateemisten lukijoiden on palattava ACO:ssa toimitettuihin dokumentteihin, mikäli he haluavat lukea lähteitä sellaisina kuin niitä ovat lukeneet eri vuosisatojen ja paikkakuntien aineistokeräilijät.

Teoksen liitteenä on erittäin yksityiskohtainen karttasarja, joka piirtää hiippakuntien ja maakuntien rajat, patriarkkojen, metropoliitojen ja apulaispiispojen piispanistuimet, sekä tärkeimmät maa- ja merireitit kaupunkien välillä. Kattavassa osallistujaluettelossa on lueteltu *actois*a mainitut piispat, alempi papisto, munkit sekä maallikot. Tekijät myös hyödyntävät kaikkea tätä materiaalia oivallisesti. Yhtenä monista esimerkeistä on seuraava kirjoittajien havainto: piispojen osallistujaluettelosta voidaan nähdä myös heidän teologinen oppisuuntauskollisuutensa, joka puolestaan noudatti osittain heidän kirkollisia hallintopiirejään. (s. 626–627) Tämä taidokkaasti kuvattu malli on ensisilmäyksellä hämmäntävä, mutta laajempi kuva on riittävän selkeä: Kyrillos nautti yksimielistä tukea Egyptissä ja Palestiinassa sekä useimpien Illyricumin piispojen taholta. Sillä välin Kyprosta lukuun ottamatta muu Itä, erityisesti Syyria, vastusti

Kyrillosta yhtä vahvasti, kuten myös useimmat Traakian piispat kokouksen alkuvaiheessa. Anatoliassa sen sijaan molemmat osapuolet olivat kokouksen alussa lähes yhtä vahvoja.

Kaiken kaikkeaan Pricen ja Graumannin teos tarjoaa monipuolista materiaalia, josta on hyötyä niin tutkijoille kuin muinaisten kirkolliskokousten historiasta kiinnostuneillekin. Teos on merkittävä lisä Efesoksen kirkolliskokouksen, viidennen vuosisadan teologian ja kirkollisen politiikan kehityksen hahmottamiseen.

Jelisei Heikkilä, TT
Teologinen sihteeri
Suomen ortodoksinen kirkko
Arkkipiispan kanslia

RYAN S. SCHELLENBERG

Abject Joy: Paul, Prison, and the Art of Making Do. New York: Oxford University Press, 2021. 232 s.

Ryan Schellenbergin monografia tarkastelee Paavalin Filippiäläiskirjeessä sekä Toisessa korinttiläiskirjeessä kuvailemia vankilakokemuksia hyvin monipuolisen ja laajan vertailuaineiston valossa. Schellenberg vertailee Paavalin kuvauksia antiikin kreikkalais-roomalaiseen niin kirjalliseen kuin dokumentaariseenkin aineistoon. Tämän lisäksi hän nostaa paikoin esille myös moderneja sosiologisia vankilatutkimuksia sekä vankien omia kuvauksia vankilakokemuksistaan. Schellenbergin käsittely on vakuuttavampaa ja tarkempaa antiikin aineiston pohjalta tehdyissä johtopäätöksissä, mutta moderni aineisto elävöittää ja aiheensa vuoksi myös vakavoittaa lukukokemusta asiaankuuluvasti. Modernin aineiston rooli ”täydentäjänä” on myös julkilauttutu kirjan johdannossa (s. 23).

Toisin kuin kirjan nimi antaisi ymmärtää, tutkimuksen keskiössä ei ole abjektion käsite. Johdannon mainintojen jälkeen sana esiintyy ensimmäisen kerran vasta kirjan toisessa analy-

siluvussa, jossa Schellenberg kuvaa kreikkalais-roomalaisen vankilasysteemin häpäisevyyttä ”objektioksi” (s. 66). Tarkemmin tätä termiä ei avata ennen johtopäätöslukua, jossa Schellenberg määrittelee, että hän käyttää sanaa merkityksessä ”häpäisty, halvennettu ja nöyryytetty” (s. 177). Abjekti siten viittaa Schellenbergillä Paavalin vankilassa kuritetun ja sinne kahlitun ruumiin sosiaaliseen asemoitumiseen. Kirjan alaotsikon viimeisen käsitteen (Art of Making Do) merkitys avautuu lukijalle neljännessä eli toiseksi viimeisessä analyysiluvussa, jossa Schellenberg käsittelee Paavalin Filippiäiskirjeessä käyttämää vähään tyytymistä (”ability to make do”) ilmentävää kieltä: ”– olen oppinut tulemaan toimeen sillä, mitä minulla on” (Fil. 4:11b).

Mistä Paavali sitten oli syytettynä tai minkä vuoksi vangittuna? Tätä kysymystä tarkastellaan kirjan ensimmäisessä luvussa, jossa käsitellään jakeessa 2. Kor. 11:23 Paavalin mainitsemia ”vielä useampia vankeuksia” kuin mitä hänen vastustamansa valeapostolit ovat kokeneet (2. Kor. 11:13). Luku pohjaa Schellenbergin aiemmin julkaistuun artikkeliin (The Rest of Paul’s Imprisonments, *JTS* 69 [2018]: 533–572). Schellenberg hylkää Apostolien tekojen tarjoaman aineiston mahdollisina vihjeinä siitä, mistä Paavalia syytettiin. Hänen mukaansa Paavalia ei voitu syyttää valtiorikoksesta, sillä tästä olisi tuomittu Rooman oikeuden mukaan eikä paikallisen tuomarin toimesta, kuten Schellenbergin mukaan Paavalin tapauksessa tapahtui. Paikallisen tuomion puolesta puhuu hänen mukaansa se, että Paavali kuvaa tullessaan vangituksi toistuvasti (2. Kor. 11:23), jolloin hänet myös vapautettiin vankeuksien välillä, mitä tuskin olisi tapahtunut vakavampien rikosten kohdalla (s. 47). Lisäksi Paavalin lähetystoimintaa tuskin pidettiin Rooman valtakunnan vastaisena rikoksena, sillä kaikki muut historialliset paralleelit tällaiselle rikokselle liittyivät hallitsijaa tai tämän lähipiiriä kohtaan esitettyyn kritiikkiin, pilkkaan tai vastaavaan. Uuden uskonliikkeen uhka ei ollut sellainen rikos, joka olisi roomalaisaikana ollut tuomion peruste (s. 46). Ei ole myöskään todistusaineistoa siitä, että näin varhaisella ajalla kristityt olisivat olleet vainon kohteena. Sen sijaan paikalliset ja mahdollisesti

myös Rooman valtakunnan virkailijat käyttivät toisinaan väkivaltakeinoja, kuten pidätyksiä ja ruumiillista pahoinpitelyä, vaeltavia opettajia ja saarnaajia kohtaan pyrkiessään hillitsemään näiden toimintaa. (s. 174)

Kirjan toinen luku käsittelee vangitun henkilön statusta antiikin kontekstissa ja sitä, miten ylemmän luokan henkilölle kuolema ja itsemurha olivat vankilatilanteessa keino välttää vankeudesta seurannut kunnianmenetys ja näin eräällä tavalla säilyttää kunniakkutensa. Schellenbergin mukaan (s. 58). Paavali edusti alempaa sosiaalista luokkaa, jolle ruumiillinen kuritus ja se, että hänen ruumiinsa ei ollut vain hänen omassa palveluksessaan, ei ollut vierasta. Schellenberg tarkasteleekin luvussa 2 sitä, miten tämä ruumiillisen kurituksen ja kidutuksen sietäminen ja toisaalta Paavalin ilmaisema halu kuolla Filippiäiskirjeessä (1:23) ovat selitettävissä: jos Paavali ei kuulunut eliittiin, jolle vankeusrangaistuksesta kunnialla selviäminen tarkoitti itsemurhaa, miksi hän silti ilmaisi kuoleman-toiveitaan kirjeessään? Schellenbergin mukaan Paavali ilmaisi halunsa kuolla, koska näin hän eläisi ”Kristuksessa” (s. 77).

Luku 3 esittelee neljää kreikkalais-roomalaisen vankilalaitoksen keskeistä ilmiötä, nimittäin sotavankeutta, kovaosaisten aristokraattien vankeutta, ei-eliittiä edustavien pikkurikollisten vankeutta sekä karkotettujen filosofien, ennustajien, astrologien sekä muiden jumalallisen totuuden saarnaajien vangitsemista. Aristokraatit joutuivat alempia luokkia harvemmin vangituksi, mutta näistä tapauksista on toisaalta kirjallisia kertomuksia tapausten poikkeuksellisuuden vuoksi (s. 98–99). Sen sijaan ptolemaiolaisen ajan Egyptistä on peräisin papyruksia, joissa on säilynyt ei-eliittiin kuuluvien vankien anomuskirjeitä vapautuksensa puolesta (s. 104). Schellenberg nostaa esille mielenkiintoisen eroavaisuuden kirjallisen ja dokumentaarisen aineiston välillä: kun kirjallisissa lähteissä kuvaillaan vankilan alhaisuutta ja häpeällisyyttä, papyrusdokumenttien vankien anomuskirjeissä tällaisiin seikkoihin ei vedota, vaan vapautusta pyydetään esimerkiksi erinäisten käytännöllisten seikkojen nojalla. Tällaisia olivat esimerkiksi vankeudessa

koetun nälkä tai taloudenhoidollinen vastuu tai yritysvoittomenetykset (s. 104–105). Lisäksi rikokset näiden kahden lähdeyyppin välillä eroavat: kirjalliset lähteet kuvailevat konventionaalisiin pahelistoin vakavia rikoksia kuten murhia, kun taas dokumentaariset lähteet kertovat pikemmin pienistä rikkomuksista kuten varkauksista tai väärin perustein vangituista henkilöistä. (s. 107) Luvun loppuksi Schellenberg tarkastelee kreikkalais-roomalaisen vankeuskäsitteistön neljättä muotoa eli kiertävien opettajien, filosofien ja astrologien vangitsemisesta kuvailevia kirjallisia lähteitä. Tällainen kirjallinen trooppi oli antiikissa hyvin yleinen ja tätä Schellenberg myös pitää todennäköisimpänä syynä Paavalin moniin vangitsemisiin (s. 121).

Kirjan neljäs luku käsittelee Paavalin kuvaileman mielenhallinnan tai mielentyyneyden, tyytyväisyyden ja tyytymisen (αὐτάρκης) piirteitä ja sitä, mikä on toiminut Paavalille tämän ihanteen mallina. Itsehinnän on tutkimuksessa usein tulkittu juontavan stoalaisesta filosofiasta. Schellenberg pyrkii kuitenkin luvussa 4 haastamaan tämän tulkinnan ja osoittamaan, että Paavalin itsehinnän kieli juontuu hänen konkreettisesta ja ruumiillisesta vankilakokemuksestaan sen sijaan, että sillä olisi oletettu filosofinen tausta (s. 133).

Kirjan päättää viides luku, jossa Schellenberg tarkastelee Filippiläiskirjeeseen usein liitettyä ilon teemaa: miten Paavalin vankilasta kirjoittama kirje, jonka alussa hän lausuu halunsa kuolla ja jossa hän kertoo ruumiillisesta nöyryytyksestään ja pahoinpitelystään, on saanut tulkintahistoriassa tällaisen positiivisen attribuutin? Schellenberg lähestyy ilon kuvauksia Filippiläiskirjeessä tarkastellen näitä varsinaisina tunteina sen sijaan, että niiden tulkittaisiin olevan jonkinlainen teologinen asenne. (s. 154) Schellenberg aloittaa tarkastelunsa sanastosta. Yhdessätoista esiintymässä viidestätoista iloa kuvastavasta kohdasta Paavali kuvailee tuntemuksia, jotka nousevat Paavalin, Filippiläiskirjeen vastaanottajien, Timoteuksen tai Epafrodituksen keskinäisestä huolenpidosta ja jälleennäkemisen odotuksesta (s. 155). Ainoastaan kolme näistä esiintymistä kuvastaa sen sijaan iloa evankeliumin leviämisestä (1:18) tai iloa ”Herrassa” (3:1; 4:4). Loppuksi

Schellenberg käsittelee jaetun tunnekokemuksen sosiaalista identiteettiä luovaa vaikutusta (s. 163–165).

Abject Joy on rakenteeltaan mukaansatempaavasti etenevä ja sitä on ilo lukea, mutta välillä lukija turhautuu rakenteen proosallisuudesta. Väliotsikointi on paikoin pikemminkin poeettista kuin informatiivista, joskin otsikoiden runollisuus ja hauskuus virkistää lukukokemusta. Väliotsikoinnin väljyys sekä niiden puuttuminen ovat toki asioita, jotka kustantaja (OUP) lienee sanellut. Kirjan kussakin analyysiluvussa on melko paljon toisteisuutta ja julkilausuttujen tutkimuskysymysten toistamista ilman varsinaista käsittelyä esitetyn kysymyksen yhteydessä.

Varsinainen emotio- ja tunnetutkimuksen käsittely tapahtuu johdantoluvun sekä viimeisen luvun yhteydessä ja tällöinkin se on melko pienessä osassa. Johdannon alaotsikon (Paul, Prison, and the Social History of Emotions) perusteella lukija odottaisi emotiotutkimuksen käsittelyä laajemmin sekä Schellenbergin oman lähestymistavan sijoittamista siihen, mutta emotiotutkimuksen sovelluksia historialliseen aineistoon käsitellään melko tiiviisti. Schellenberg painottaa tässä yhteydessä tunteiden sosiaalista, ruumiillista ja kulttuurisidonnaista aspektia. Myös Paavalin Filippiläiskirjeessä esittämien tunnekuvausten nähdään heijastelevan tiettyä historiallista ja sosiaalista kontekstia, jossa ruumiillisuudella on keskeinen asema. Paavalin tunteita ei siten käsitellä ”sisäisenä tilana”, sillä tähän meillä ei ole pääsyä (s. 20). Tunnetutkimuksen ohella johdanto käsittelee laajemmin – ja ansiokkaasti – Apostolien tekojen sekä Paavalin nimissä kirjoitettujen epäaitojen kirjeiden sekä myöhempien kristillisten tekstien luomaa kuvaa vangitusta Paavalista ja vankeuden ympärille kehittyneitä varhaiskristillistä teologisista kerrostumaa. Kirjan kantavana teemana voikin pitää sitä, että Schellenberg pyrkii riisumaan idealisoidun Paavalin ”abjektiksi ruumiiksi vankeudessa”.

Marika Pulkkinen, TT
Post-doc-apurahatutkija
Helsingin yliopisto